



De nieuwe gedenksteen voor Lambert Melisz., bij gelegenheid der Bossu-feesten onthuld te Hoorn, den 14 October 1873

<https://hdl.handle.net/1874/234560>

nr. 1873. 44, 8

DE NIEUWE GEDENKSTEEN

VOOR

LAMBERT MELISZ.,

bij gelegenheid der BOSSU-FEESTEN

onthuld te HOORN, den 14 OCTOBER 1873.

TOESPRAAK,

gehouden namens de Commissie naar de Volksoverdrachten,

DOOR

A. VAN ECK.

—*—*—*—

HOORN,
P. J. PERSIJN.
1873.

mm 10975

Brochure 1873 IV 8

DE NIEUWE GEDENKSTEEN

VOOR

LAMBERT MELISZ.,

bij gelegenheid der BOSSU-FEESTEN

onthuld te HOORN, den 14 OCTOBER 1873.

TOESPRAAK,

gehouden namens de Commissie naar de Volkswaardachten,

DOOR

A. VAN ECK.

HOORN,

P. J. PERSIJN.

1873.

Van den Schrijver:

*Burgers van Hoorn en wie verder deze plechtig-
heid bijwoont, geliefde Landgenooten!*

't Is ons en voorzeker ieder, die zijn land bemint, goed, dat het nakroost de roemruchtige daden der voorvaderen erkent en waardeert! Er ging na het afbreken der Westervoort eene stem op uit het volk — en de stem van het volk wordt, overeenkomstig eene Latijnsche spreuk, zelden ten onrechte, de stem van God genoemd — er ging dan eene stem op uit het volk, om, het gedenkteeken van LAMBERT MELISZ. te bewaren. Die stem klonk op eene vergadering der volksvoordrachten. Het volk, het goede volk van Nederland, daar vertegenwoordigd door de kleine burgerij van oud-West-Frieslands hoofdstad, van Hoorn, het wilde van eigen schamele verdiensten de kosten daarvoor dragen. De Commissie diër vereeniging, rechtmatig trotsch op hare lastgeving, van te zijn de voorgangster op de baan der ontwikkeling van dat goede volk, 't welk hare zorgen zoo ruimschoots verdient, zij was ingenomen met dien wensch, zij zag daarin geenszins een streven van zich te willen aanmatigen wat der overheid toekwam. Wie zou dat er ook in kunnen zien, die de begrippen van de moderne maatschappij, den geest van gelijkstelling, die uit onze milde grondwet spreekt, niet diep vijandig is? De Commissie dan bracht de wenschen der burgerij over

aan den heer Burgemeester; zoo werd de plaatselijke regeering er mede bekend en deze meende, dat zij zich die taak niet uit de handen mocht laten nemen. Al hadden wij gaarne, overeenkomstig den wensch der burgerij, deze de zaak zelf tot stand zien brengen, wij moesten dat besluit eerbiedigen.

En 't scheen der Commissie voor de volksvoor- drachten, in volkomen overeenstemming met de plaatselijke overheid, gepast toe de plechtige ont- hulling van den nieuwen gedenksteen te doen plaats hebben in dezen feestvollen tijd. Pas werd herdacht het ontzet van Alkmaar, waarvan herkomstig is de beroemde spreuk *»van Alkmaar begint de victorie»*, het ontzet van Alkmaar, zoo spoedig gevolgd door den heftigsten zeeslag, onder den reuk dezer stad, met de gevangenneming van Bossu, wiens intocht in deze plaats U gisteren aanschouwelijk en luister- rijk is voorgesteld.

Is het heden mijne taak niet over een en ander breedvoerig te spreken, ik zou mijn hart geweld moeten aandoen met daarvan geheel te zwijgen.

Gij, bekend met de geschiedenis, gij weet het allen, hoe de inneming van den Briel, de toetreding van zoo vele andere plaatsen in 't jaar 1573 door zeer noodlottige gebeurtenissen gevolgd werd, zoo zelfs, dat men met grond bevreesd was, dat al die offers van goed en bloed te vergeefs zouden zijn aangewend, daar de vijand meer en meer veld won. Maar toen het water, als 't ware, aan de lippen was, werd hij gestuit door de standvastigheid en dapperheid van de inwoners van *Kennemerland* en *West-Friesland*. Aan hen hebben wij te danken, dat de dageraad der vrijheid op nieuw door de zoo bewolkte lucht doorbrak, aan hen, dat eindelijk na een tachtigjarigen strijd bezegeld werd ons onaf-

hankelijk en zelfstandig volksbestaan, waarin wij ons mogen verheugen onder eene dynastie, die geleden en gestreden heeft voor en met Nederland. De geschiedenis van ons roemruchtig Vorstenhuis en ons volk zijn één; *Nederland en Oranje*, vastgesnoerd door zulke innige en heilige banden, kunnen niet gelukkig zijn en aan hunne bestemming beantwoorden zonder elkanders bezit. Onder meer, onder veel meer, (al blijft er helaas te wenschen over, veelal door eigen schuld) is de dynastie, 't kan niet te dikwijls herhaald worden, een waarborg te meer voor ons voortdurend zelfstandig volksbestaan. Hij bewijst, al schijnt dat in Nederland ook weinig gevaarlijk, hij bewijst dus geen dienst ook aan zijn land en volk, die tracht de liefde en den eerbied voor den Koning en het Koningschap te ondermijnen.

Tot offers waren de vaderen bereid, maar 't was hun geenszins hetzelfde waarvoor. Hooren wij het getuigenis van VITELLI, een' der onderbevelhebbers van Alva :

»Dat hij van geen natie met meer verwonderinge »wierd aangedaan, als van die van West-Friesland, »want daar sij van te voren, als sij maar een »enkele boot zouden uitrusten ten dienste van Sijne »Majesteit, soo klaagden sij seer over haar onver- »mogentheid en Armoede; maar nu sij Rebel, of »wederspanning geworden waren, toonden sij haar in »staat om een Koninklijke Vloot, niet alleen in see »te brengen, maar ook jaar op jaar te onderhouden».

En zoo is het nog. Al hebben wij een beminde dynastie, al worden wij bestuurd door landzaten, al beleven wij een tijd van rust en voorspoed, toch wordt er geklaagd over de belastingen, welke dan ook verbaasd hoog zijn. Maar kregen wij op nieuw eens donkere dagen, dagen waarin gewoonlijk de

bronnen van bestaan verstopt zijn, men zou oneindig meer zien opbrengen, misschien ook wel vrijwillig, zeker zonder gemor en gepruttel, en bij feestvieringen, *die wel wat dikwijls terugkomen*, schijnt, de dagen van gisteren en heden kunnen het getuigen, de buidel nog goed voorzien en kent de West-Fries geen karigheid.

Maar al mocht en al wilde ik niet met de deur in huis vallen, LAMBERT MELISZ., zal na zijn vermoeienden tocht, wel verlangen naar rust; hij was daarbij sinds den afbraak der Westerpoort nu bijna 2 jaren van een vast verblijf verstoken, dat is gevaarlijk, want hij kan ook geen middelen van bestaan aanwijzen en zou dus gevaar kunnen loopen, dat de politie hem een niet gewenscht verblijf aanbod. Hij heeft ook geen behoefte aan zoodanig verblijf, want hij moet geen roes uitslapen; hij ging zich, voor zoover wij weten, nimmer te buiten. Mocht men dit, ook bij feestvieringen, van ons geheele volk kunnen zeggen! Maar verlossen wij hem spoedig uit zijn vreemden toestand en hoort, nu de nieuwe gedenksteen zooeven door onzen geëerden burgervader is onthuld, de eenvoudige, niettemin roerende beschrijving.

Na den voor den vijand zoo ongelukkigen slag op de Zuiderzee, verloor deze den moed iets verder *te water* uitterichten en trachtte hij, die ter zake van het beleg van Alkmaar, toen kort te voren opgebroken, nog troepen had in Waterland, West-Friesland, *te land* intedringen. Hij versterkte zijne macht, die bijzonder te Assendelft lag, dus met verscheidene vendels uit Amsterdam. Dit vergroot legertje beproefde nu de dorpen van Waterland intemenen, verbrandde een deel van Crommenie en deed een aanval op Wormer, maar werd daar gestuit;

het trok voorts naar Oost- en Westzaan waar een redelijk garnizoen der onzen lag. BROEKHUIJZEN, de zwager en luitenant van SONOY, voerde daar 't bevel en verbood den huislieden, die op den roep, dat de vijand kwam, met hunne tilbare have wilden vluchten, dat op verbeurte van lijf en goed; hij vereenigde zijne macht, juist of hij voornemens was zijn plicht te doen en den vijand te keeren. Maar zoodra hij zijn volk bijeen had, trok hij af en liet het dorp den vijand in handen.

De militair kan geroepen worden tot handelingen, welke de bezette streek het grootste nadeel doen, maar al moge daarbij het hart bloeden, allermeeft waar het landgenooten geldt, ieder zal den man achten die, ter bevordering van 't algemeen belang, het gevoel doet zwijgen en een moeielyken plicht mannelijk vervult. Dat was hier *niet* het geval en de huislieden waren onnoodig en jammerlyk door BROEKHUIJZEN misleid geworden. Die arme menschen dan, die anders zoo goed in staat zouden geweest zijn hunne tilbare have geheel of grootendeels te redden, (a) moesten nu in der haast vluchten en nagenoeg alles achterlaten. Het was een treurig gezicht die tallooze vluchtenden, die hunne goederen op den rug droegen of op sleden met zich voerden. De een betreurde een vader of moeder, de ander een kind of een vriend, geen of hem lag de last van het oogenblik zwaar en droevig op het hart.

De held van ons verhaal, een huisman van Westzaan, LAMBERT MELISZ. genaamd, bepaalde zich dan ook tot het redden zijner moeder. Zij kon niet meer loopen, de Kronijkschrijvers opperen het vermoeden,

(a) Het Twijske, een watertje wat ik niet op de kaart van 1573 vind, was afgebijt en bood de gelegenheid aan den vijand op te houden.

dat zij misschien daartoe te oud of te dik was, zij weten het niet, »gissen doet missen» zegt men. Maar durf ik, onbekend met de indeeling van dien tijd, niet uitmaken of Westzaan destijds heeft behoord tot Waterland, het is nog een waterachtig land, het was dat zeker te meer voor drie eeuwen, ^(a) ik waag dus ook eene gissing, wij vernemen niets van 's mans gade en kroost en toch huwde men ook toen vroeg in Noord-Holland; vermoedelijk was de held van ons verhaal dus nog jong en zijne moeder waarschijnlijk nog niet zoo hoog bejaard. ^(b) Is de gissing nu wel zoo gewaagd dat de vrouw krom en stijf was, en niet kon loopen, alleen door de rheumatiek? En hoe vond dat vervoer plaats, *op eene berrie*. Was er door de confusie, welke eene overhaaste vlucht veroorzaakte, niets anders te vinden, of was het gelijk met Spanje, dat altijd een slechte regeering moet hebben, soms ook een vloek, welke op dit deel van Noord-Holland drukt, van steeds zoo ten achteren te moeten zijn in zijn middelen van vervoer! De berrie werd met behulp van een touw langs het ijs voortgetrokken en daar het in den geheelen voorwinter open water was geweest, kan het feit niet vroeger hebben plaats gevonden dan *in de 2de helft van Februari 1574*, toen eerst is het gaan vriezen, den 19den Februari waren de binnenwateren

(a) Men zie daartoe de kaart van 1575 maar even in. De Beemster, de Purmer, de Schermer, de Wormer, Stermeer, de Wijkermeer, Broekermeer, en Buikslotermeer alles water; de Rijk, Graft en Schermerhorn vormden toen te zamen een eilandje, (destijds en ook thans nog het Schipperseiland genaamd), met eene ligging overeenkomende met de tegenwoordige van Marken.

(b) HONIG. *Geschiedenis van de Zaanlanden* bij WEEVERINGH te Haarlem, jaartal niet opgegeven, overnemende wat SOETBOOM vermeldt, zegt „dat de jaren de vrouw den gang benomen hadden”; bewijs wordt daarvoor niet bijgebracht, 't was mogelijk zoo, maar 't is niet waarschijnlijk.

goed begaanbaar, de vijand maakte daarvan gebruik voor een inval in Waterland, waar hij onderscheidene dorpen verbrandde. Wij weten dat de aanval plaats vond op Krommenie den 19^{den}, op Westzaan den 20^{sten} Februari (a) en zoo mag men de daad van LAMBERT MELISZ. mede gerust op dien laatsten dag stellen. Vlug ging het vervoer met die berrie niet, de vijand bespeurde het, LAMBERT MELISZ verborg zich toen in het gors of riet, de moeder werd ontdekt. Maar al zijn wij gewoon aan alle wreedheid van den Spanjaard, die ons zeker niet te zacht gekleurd wordt door de schrijvers van dien tijd, hier was de vijand, zoo lezen wij »beschaamd over zulk een vrome daad en ging hij heen zonder de vrouw te deeren.” Toen kwam de zoon uit zijn schuilhoek te voorschijn en sleepte weder op nieuw en dat zoo lang, tot hij zijne moeder te Hoorn voor de Westervoort bracht.

Wij laten het opgeschroefde oordeel van de schrijvers van dien tijd voor hunne rekening; de daad van onzen huisman werd door hen vergeleken met de grootste gebeurtenissen, welke de geschiedenis ja zelfs de mythe vermeldt. 't Was toen, veel meer dan thans eene wederkeerige ophemeling en de juistheid der vergelijking liet veel te wenschen over. Zijn daad, de offers in den tachtigjarigen krijg gebracht, het stellen van het gedenkteeken aan de Westervoort door de overheid, alles werd op gelijke waarde geschat; men hoore het navolgend vers van BERGIUS:

- »Raad, wiens eer 't Vaderland meer dienen zal tot baken?
- »Of dezès zoons? die dus zijn moeder vrijd uit moord:
- »Of onze Vaderen, die 't Spaansche juk verbraken?
- »Of dezès Raads! die dit tot spoor stelt aan deez' Poort!»

(a) HONIG, bladz. 151.

Daarin zijn wij zeker vooruitgegaan, dat geene overheid meer met zulk een bespottelijke lofspraak gediend is. Maar al te hard zullen wij den heer BERGIUS, naar wiens verdere zangen wij intuschen weinig nieuwsgierig zijn, niet vallen. (a) 't Is het ras van dichters en rijmelaars eigen te overdrijven. Hoort toch, in zijne Hollandsche natie, HELMERS, die na 't aandoenlijk verhaal van het sneuvelen van een zevental leden der familie EVERTSEN, den hoorders, op straffe van eene gruwelijke verwensching, een gedwongen reistocht naar Middelburg oplegt in deze woorden

- »O! Wie bij dit verhaal zijn borst niet voelt ontgloeijen,
- »Niet naar zijn tombe snelt, dáár niet een traan laat vloeijen,
- »Dáár niet, met bloote kruin, het koude marmer kust,
- »Waaronder 't overschot dier martelaren rust;
- »Daar God niet knielend dankt met zaamgeklemden handen,
- »Verdient des mijnslaafs lot in 'saardriks ingewanden!"

Maar ook wij stellen de daad van LAMBERT MELISZ. geenszius gering. Zeker moet het wel een ontaard kind zijn, dat niet alles voor zijne ouders, voor zijne hulpbehoevende ouders bovenal over heeft, maar 't is grootheid van ziel, het toont een overgroot mate van moed aan, die handeling, zoo als zij plaats vond, te volvoeren. Zonder de verdiensten te willen verkleinen van den krijgsman, die zijn leven voor het vaderland waagt, zal deze in den regel wel verkeeren in groote opgewonderheid, in een soort van bedwelmenden roes, terwijl men hier meer moet denken aan een moed in koelen bloede, met voorbedachten rade.

(a) HUBERTUS BERGIUS of VAN BERGEN was predikant te Oostzaandam van 1637—1658. Proeven van 's mans kanselwelsprekendheid schijnen ons niet te zijn overgebleven.

De geschiedenis leert ons dat vele afstammelingen van den kloeken huisman in deze plaats tot groote eer en aanzien zijn gekomen, zij schijnen later naar elders te zijn getrokken, in de vorwelijke lijn vindt men echter nog afstammelingen en daaronder onderscheidenen die der wetenschap en der maatschappij tot eere verstrekken. De bescheidenheid verbiedt mij het noemen van namen, nu vooral, waar wij 't voorrecht hebben één van hen in ons midden te zien.

De vaderen hadden een beroemde spreuk, helaas echter meer in den mond, dan in het hart, die van »Eendracht maakt macht.»

Ik zal de laatste zijn om verloochening van beginselen aanteprijzen maar men kan en men moet, tot bevordering der eendracht, recht laten wedervaren aan tegenstanders. Als zeldzame uitzondering doen de kronijkschrijvers dezer gemeente dat ten aanzien van de Spanjaarden in het sparen der moeder. Is dat geen goede wenk om ons voor overdrijving te wachten en zou het niet goed zijn voor ons, nuttig en heilzaam tevens voor het Vaderland, wanneer wij meer zochten naar punten van overeenstemming dan van verschil?

Is het grootsch voor het Vaderland te sterven, 't is beter, en er is bij zoo menigen tegenspoed en teleurstelling dikwijls meer moed toe noodig voor het Vaderland te leven, bestaande krachten te schragen, nieuwe in het leven te roepen en zooveel mogelijk ieder individu, en door hen te zamen de maatschappij, te doen beantwoorden aan hunne bestemming, te brengen tot de hoogste ontwikkeling die bereikbaar is. Het tournooi, waarop de volken elkaar thans kunnen en behooren te ontmoeten, de plaats waar zij moeten wedijveren, is niet meer het ruwe slag-

der nijverheid. Maar de arbeider
 tuigen en hulpmiddelen, die gelijk
 er mededingers. Is het prijsselijk,
 achteruitgang hebt weten te keeren,
in mindere mate dan die van
uitgang, laat ons niet rusten voor
 aan ons nog altijd onbevredigd, hoogst rechtmatig,
 verlangen voldaan is. Staal en ijzer strekken geluk-
 kig, ondanks vele droevige afwijkingen, niet langer
 meer uitsluitend tot een vloek der maatschappij.
 Vereeren wij de berrie van LAMBERT MELISZ. maar
 laat zijne beeltenis met het *onvolmaakte voertuig* der
 16^{de} eeuw, wat nu is opgenomen in het hotel *het*
onvolmaakte schip, laat zijne beeltenis het mogen
 waarnemen, dat al mogen wij spoedig deelen in de
 zegeningen van onzen tijd, huisselijke aard, ouder-
 liefde en kinderdeugd niet in het wereldburgerschap
 te gronde gaan. Aanschouwe zijne beeltenis het
 dus, dat wij het eigenaardige goede wat onzen land-
 aard kenmerkt, behouden en alleen van vreemden
 overnemen, wat werkelijk verbetering mag heeten!
 Aanschouwe die beeltenis het weldra dat onze afslui-
 ting behoort tot het verledene, dat wij ons gelijk
 anderen mogen voortspoeden op de wicken van den
 stoom, dat wij in het genot worden gesteld *van*
den ijzeren weg!

